

Jovana N. Randjelović¹
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za germanistiku

KOMUNIKATIVNA PERSPEKTIVIZACIJA U PESMAMA *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* I *ZERBROCHENER TEXRKOERPER* AUTORKE S. GUGIĆ²

Apstrakt: *U zbirci protokolle der gegenwart autorka S. Gugić skicira današnje društvo objedinjujući s jedne strane najaktuelnija pitanja sadašnjice u svojevrsne diskursne konstrukte, a odstupajući, s druge strane, od formalnih (i jezičkih) pravila. Jedan tematski krug ove zbirke čini i diskurs o ženi iz kog su izdvojene dve pesme, JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG i ZERBROCHENER TEXRKOERPER, koje će činiti korpus ovog rada. Analiza će uslediti na osnovu postupka komunikativne perspektivizacije, koji je opisao Tošović (2005), a koji se sastoji iz tri dela: informacije, orijentacije i linearizacije. Pre same analize biće neophodno premostiti jaz između dve naučne grane, nauke o jeziku i nauke o književnosti, odnosno odstupiti od žanrovskih odrednica pomenutih naslova i definisati ih kao tekstove. Kao takvi, tekstovi će biti dalje podeljeni na teksteme, koji se grupišu u veće tematske okvire i na taj način stvaraju osnovu za primenu komunikativne perspektivizacije na ovaj korpus.*

Ključne reči: *diskurs o ženi, komunikativna perspektivizacija, tekst; tekstem; JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG; ZERBROCHENER TEXRKOERPER.*

¹ jovana.randjelovic@ff.uns.ac.rs

² Rad predstavlja skraćenu i obrađenu verziju rada *Diskurs o ženi u poeziji Sandre Gugić: Problematika komunikativne perspektivizacije u pesmama JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG i ZERBROCHENER TEXRKOERPER*, nastalog u okviru predmeta Komunikativna perspektiva diskursa pod mentorstvom prof. dr Marije Pastor-Kiči. Deo rezultata ovog rada koji se odnosi na naslov *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* prezentovan je na SOEGV konferenciji održanoj od 31. oktobra do 3. novembra u Novom Sadu.

1. Uvodne napomene

Postupak komunikativne perspektivizacije³ kao proces kakvim ga opisuje B. Tošović (2005) i komunikativna perspektiva uopšte zauzimaju posebno mesto u sintaksi, a u okviru ovog rada biće primenjeni na dve pesme iz zbirke *protkollen der gegenwart*⁴ autorke S. Gugić: *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG i ZERBROCHENER TEXRKOERPER*. Za cilj ovog eksperimentalnog istraživanja moglo bi se reći da je dvojak: prvo, u najširem smislu on podstiče interdisciplinarnost i prevazilaženje barijere između nauke o književnosti i nauke o jeziku. Drugo, uzimajući u obzir specifičnu formu odabranog korpusa, kao i to da je maternji jezik autorke srpski, a originalni jezik pesama nemački, u radu ćemo pokušati da utvrdimo da li je i u kojoj meri moguće primeniti ovaj model KP na navedene naslove. Na samom početku rada sledi detaljan opis metodološkog pristupa u okviru kog će najpre biti opisan postupak KP. S obzirom na njegovu sintaksičku utemeljenost zatim će biti neophodno distancirati se od žanrovskih odredbi i definisati *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG i ZERBROCHENER TEXRKOERPER* kao tekstove u lingvističkom smislu, a ovaj će se proces zasnivati na terminima *kriterijumi tekstualnosti i tekstem*. Drugi deo rada predstavlja ujedno i praktični, odnosno samu primenu KP na korpus.

U pogledu reprezentativnosti odabranog korpusa za analizu potrebno je reći da se zbog obima rada ograničava na dva primera. Između njih je ustanovljena i intertekstualna povezanost, a uz to se mogu posmatrati i kao deo šireg diskursa o ženi u zbirci *protkollen der gegenwart*. Sama hipoteza o primenljivosti KP na korpus zasniva se na tome da se kao njena polazna tačka uzima govornik a ne lingvista (Tošović, 2005:p.1061), a govornik se u slučaju umetničkih tekstova može izjednačiti i s autorom.

2. Metodološki pristup

2.1. Komunikativna perspektivizacija

U *Sintaksi savremenog srpskog jezika* (2005) B. Tošović polazi od sledećeg objašnjenja:

‘[...] perspektivizacijom se naziva postupak kojim govorno lice daje prednost jednom aspektu neke jezičke pojave u odnosu na neki drugi.

³ U daljem tekstu koristićemo skraćenicu KP.

⁴ Srp. *protokoli sadašnjice*.

[...]

Pošto se jezičke jedinice ulančavaju u rečenicu i tekst da bi se ostvarila neka namera govornog lica ili neka komunikativna funkcija, jedna od osnovnih perspektiva je komunikativna perspektiva. U skladu sa komunikativnom perspektivom izgrađuje se komunikativna strategija, koja inicira organizaciju teksta' (Tošović, 2005:pp.1061–1062).

Na osnovu ove definicije može se ustanoviti nekoliko ključnih tačaka koje se tiču primenljivosti na pesme *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* i *ZERBROCHENER TEXTKOERPER*. Prvo, „govorno lice daje prednost jednom aspektu”, što pojašnjava i autorkin izbor da odstupa od pravopisnih i sintaksičkih pravila, kao i inverziju i opkoračenje stiha, tačnije prenošenje nekada ključnih informacija za upotpunjenje smisla (odnos tema–rema) u drugi stih. Drugo, Tošović (2005) ne izjednačava svaku nameru govornog lica s komunikativnom funkcijom, već ih razdvaja na „neku nameru govornog lica” ili „neku komunikativnu funkciju”, a ovo je u tesnoj vezi s intencionalnošću o kojoj će biti reči u sledećem delu. U lirskim tekstovima koji imaju ovako specifičnu formu teško je govoriti o komunikativnoj funkciji u tradicionalnom smislu, ali se ne sme zaboraviti ni činjenica da lirski tekst, kao umetnički tekst, svoju funkciju ostvaruje putem recepcije, tj. u odnosu recipijenta prema delu, pa se samo ostvarenje u recepciji može smatrati namerom govornog lica, u ovom slučaju autora. Uz to, kada je reč od diskursu o ženi u zbirci *protokolle der gegenwart*, treba pomenuti da korpus tekstova uvek nešto „komunicira” u okviru jednog (i na temu) navedenog diskursa. Naposljetku, organizacija teksta za Tošovića (2005) je u direktnoj vezi s komunikativnom perspektivom i strategijom, a to se može povezati s atipičnom formom ovih lirskih tekstova. Treba naglasiti još i to da Tošović (2005) ove principe primenjuje na rečenicu, međutim, pošto se ovde ne mogu ustanoviti rečenice u tradicionalnom smislu, njegov trojaki model KP biće primenjen na *teksteme*, a sam proces koncentrisaće se oko:

1. *informacije* ili odnosa teme i reme (starog i novog). Ovde se u fokus stavlja sadržaj tekstualnog segmenta, tačnije „količina” i „vrednost” informativnosti koju segment nosi, a on zavisi od „nepredvidljivosti” i „originalnosti”;
2. *orijentacije* koja zavisi od namere govornika da shodno cilju iskaza određenu informaciju stavi na početak ili kraj iskaza, a time se ona deli na *početnu* i *završnu*;
3. *linearizaciju* ili „red reči”, kojom se jezički znakovi s određenim ciljem i po određenom redosledu povezuju (Tošović, 2005:pp.1062–1065).

2.2. Problematika tekstualnosti u *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* i *ZERBROCHENER TEXTKOERPER*

Pojam teksta može se nazvati i jednom od najvažnijih dodirnih tačaka nauke o književnosti i nauke o jeziku:

‘Die Textlinguistik hat als interdisziplinäre Wissenschaft zwei Rollen zu spielen, die zueinander in einem bestimmten Widerspruch stehen: erstens zwischen Linguistik und Literaturwissenschaft zu ‘vermitteln’ [...] und zweitens bei der ‘Revolution’ innerhalb des CHOMSKY-Paradigmas Schützenhilfe zu leisten [...]. Trotz dieser inneren Widersprüchlichkeit (oder - wenn man sie als ‘Doppelstrategie’ auffaßt - gerade deswegen) hat sich die textlinguistische Argumentation sowohl innerhalb der Literaturwissenschaft als auch der Linguistik relativ rasch verbreiten können’ (Pogatschnigg, 1977:p.352)⁵.

Premda i kod ovih interdisciplinarnih tendencija postoje oni koji se radikalno opiru uključivanju bilo kakvih lingvističkih metoda u analizu književnih tekstova stavljajući time autonomiju književnog dela u prvi plan, postoji i grupa autora koja se 70-ih godina prošlogveka zalaže za nem. „Linguistisierung der Literaturwissenschaft“⁶ (Pogatschnigg, 1977:p. 354). Iako konsenzus o ovom pitanju još uvek ne postoji, za potrebe ovog rada ipak će biti neophodno udaljiti se od žanrovskih odredbi i na sistematičan način utvrditi tekstualnost u pomenutom korpusu. Za početak ćemo pomenuti i termin nem. *Lesbarkeit*⁷ koji potiče od *Hausendorf et al. (Hausendorf et al., 2017)*. Postoji više aspekata kojih se autori dotiču, među kojima se, između ostalog, ističe i detaljno objašnjenje etimologije termina. U tom smislu polazi se od nem. korena *les*-⁸ i opisuje šta je to što tekst čini čitljivim, a zatim se autori bave i nem. sufiksima *-bar* i *-keit*, od kojih se prvim u građenju reči stavlja fokus na potencijal ili mogućnost ostvarenja neke radnje, a drugim ograničava na „kvalitet čitljivog“ (Hausendorf et al., 2017:p.22). Takođe, teorija je dalje razrađena i raščlanjena na

⁵ Srp. *Lingvistika teksta kao interdisciplinarna nauka treba da odigra dve uloge, koje su u međusobno kontradiktornom odnosu: prvo, trebalo bi da „posreduje“ između lingvistike i nauke o književnosti [...] i drugo da pruži podršku u „revoluciji“ u okviru CHOMSKY-paradigme [...]. Uprkos ovoj unutrašnjoj kontradiktornosti (ili – ako se ona shvati kao „dvostruka strategija“ – upravo zbog nje) argumentacija lingvistike teksta mogla se relativno brzo raširiti kako u okviru nauke o književnosti tako i u okviru lingvistike.*

⁶ Da bi se izbegla upotreba izraza „lingvistizacija nauke o književnosti“ poći ćemo od toga da se navedena formulacija ne može na srpski jezik prevesti kao sintagma, onakva kakva je u originalu. U opisnom prevodu ona se odnosi na prenošenje onih osobenosti koje lingvistiku čine objektivnom naučnom granom na nauku o književnosti.

⁷ Srp. *čitljivost*.

⁸ Srp. *čit-*.

nem. *Lesbarkeitshinweise*⁹, *Lesbarkeitsquellen*¹⁰ i *Lesbarkeitsmerkmale*¹¹ i upravo su one razlog iz kog bi ovaj model bio pogodan za praktični deo rada. Indikacije za čitljivost zasnivaju se na nem. *Moment der Lektüre*¹² (Hausendorf et al., 2017:p.46) odnosno na momentu u kom tekst postaje čitljiv, što odgovara momentu čitanja teksta¹³, izvori čitljivosti zasnivaju se na jeziku, uočljivosti i bliskosti, a osobine čitljivosti dele se na nem. *Abgrenzbarkeit*¹⁴, *Verknüpfbarkeit (intratextuelle Beziehbarkeit)*¹⁵, *thematische Zusammengehörigkeit*¹⁶, *pragmatische Nützlichkeit*¹⁷, *Musterhaftigkeit*¹⁸ i *Intertextualität (intertextuelle Beziehbarkeit)*¹⁹. Poslednja podela umnogome podseća na kriterijume tekstualnosti, a i sami autori ističu da se oni prepliću (Hausendorf et al., 2017:p.117), pa bi na ovom mestu trebalo reći nešto i o mogućnosti primene oba modela na analizirani korpus. Čitljivost kao pojam direktno je povezana s književnim delom, može se reći da čini i samu njegovu srž. Uz to, čitljivost kao segment *tekst-komunikacije* orijentisana je ne samo na momenat čitanja, u kom i nastaje, već i na recipijenta, što je za književno, kao i svako umetničko delo, od velike važnosti. S druge strane, *kriterijumi tekstualnosti* Dreslera i de Bugranda, iako često kritikovani i nadograđivani, i danas predstavljaju uporište lingvistike teksta. S obzirom na to da će za dalju analizu biti neophodno utvrditi šta elemente analiziranog korpusa čini tekstovima i da li je zbog sintaksičke ukorenjenosti postupka KP tako utvrđene tekstove moguće podeliti na manje činioce, zadržaćemo se na sedmostrukoj klasifikaciji *kriterijuma tekstualnosti*, dok se čitljivost u ovom slučaju može smatrati *a priori* i/ili jednim segmentom tekstualnosti u užem smislu.

Originalni tekstovi kao i njihov prevod na srpski jezik kao referentna tačka pre same analize biće prikazani na sledeći način:

⁹ Srp. *indikacije za čitljivost*.

¹⁰ Srp. *izvori čitljivosti*.

¹¹ Srp. *osobine čitljivosti*.

¹² Srp. *momenat lektire*.

¹³ Autori ovde naglašavaju da je pisani oblik teksta koji nazivaju nem. *Schrift* (srp. *pismo*) od esencijalne važnosti, jer „gde nema pisma, ne može se ni čitati” (Hausendorf et al., 2017:p.69).

¹⁴ Srp. *mogućnost razgraničenja*.

¹⁵ Srp. *povezanost (intratekstualna povezanost)*.

¹⁶ Srp. *tematska povezanost/pripadnost*.

¹⁷ Srp. *praktična upotrebljivost*.

¹⁸ Srp. *egzemplarnost*.

¹⁹ Srp. *intertekstualnost (intertekstualna povezanost)*.

JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG der begriffe das arrangement der machverhältnisse die lust böse zu sein die andere angst sag körpersprache der fürcht der anderen nenn es vernunftskritische syntax des weiblichen angst wird uns eher verzeihen werden als wut faktorum fragestellung von rolle funktion vernunftprogramm der aufklärung auslöschung kassandra sag: verzeiht die gesellschaft frauen nichts inversion da capo bewertungsmechanismus macht oder utopisches subjektkonzept möglicherweise die struktur der machverhältnisse systematisieren datieren nummerieren judith nika medea medusa hydra

ZERBROCHENER TEXTKOERPER weibliches fehlerverhalten parler femme perspective von codierungen eine reihe objektorientierter übereinstimmungen der zugriffsmodifikatoren was sagt es aus dass angst zur natur der frau gehören soll mut zur natur des mannes schlüsselwortparameter primitive datentypen versus kontrollstrukturen public protected private was liegt zwischen frage und fragestellung aufgrund hormoneller konstitutionen die trophäe auf den hörnern den angestammten platz verlieren das geburtsrecht des kröchen in den slip gerutscht die ständige wiederholung der wiederholung der es war einmal zuschreibungen auslöschen es war einmal deine angst gegen meine es war einmal ein an seinem geschlecht leckender hund

S DRUGE STRANE SIMBOLIČNOG REDA pojnova aranžman odnosa moći volja da se bude zao drugi strah reci govor tela straha drugih nazovi ga razumno-kritična sintaksa ženskog strah će nam pre oprostiti nego bes faktorum pitanje uloge funkcija program razuma prosvetiteljstva istrebljenje kassandra reci: zar ne oprašta društvo ženama ništa inverzija da capo mehanizam ocenjivanja moći ili utopijski koncept subjekta možda struktura odnosa moći sistematizovati datirati numerisati judith nika medea medusa hydra

RAZBIJENO TELO TEKSTA žensko neprimereno ponašanje parler femme perspektiva kodiranja (jedan) red na objekat orijentisanih preklapanja pristupnih modifikatora šta kaže osim da strah treba da pripada prirodni žene hrabrost prirodni muškarca parametar ključnih reči primitivni tipovi datoteka versus kontrolne strukture public protected private šta leži između pitanja i postavljanja pitanja na osnovu hormonskih konstucija trofeji na rogovima izgubiti nasledno mesto pravo po rođenju krunice skliznulo u gaćice stalno ponavljanje ponavljanja bilo jednom brisanje pripisanih vrednosti bio jednom tvoj strah protiv mog bio jednom pas koji liže svoj ud

Kohezija i koherentnost

Kohezija i koherentnost predstavljaju dva ključna parametra tekstualnosti i neretko se mogu zajedno posmatrati. Autorke Marks i Švarz-Frizel definišu ih na sledeći način:

‘Kohäsive Mittel sind grammatisch-lexikalische Verknüpfungen auf der Oberflächenstruktur von Texten, wie z. B. Junktoren.

Die Kohärenz lässt sich über die Relationen beschreiben, die den inhaltlichen Zusammenhang in einem Text betreffen’ (Marx&Schwarz-Friesel, 2018:p.147).²⁰

U kojoj meri će jedan tekst ispunjavati uslov koherentnosti zavisi od njegove forme, jer, kako stoji u definiciji, ovaj kriterijum pre svega uzima u obzir samu površinu teksta i sredstva poput parafraze, rekurence, konektora, anafore, metatekstualnih konektora ili deikse. Već na prvi pogled, može se uočiti da su ova sredstva nešto što nije nužno tipično za lirski tekst, pa se ni ovde ne može naići na npr. konektore, koji bi inače bili očekivani u proznim tekstovima, čak i dramskim, pod uslovom da se govori o isključivo književnim vrstama. Međutim, ako se u obzir uzme Klabundeova (Klabunde, 2018:p.139) podela deiktičkih sredstava na lokalna, temporalna i personalna odnosno socijalna, onda je već u samom naslovu

²⁰ Srp. *Kohezivna sredstva su gramatičko-leksičke veze na površini tekstualne strukture, kao npr. junktori. Koherentnost se može opisati pomoću relacija, koje se tiču sadržinske povezanosti teksta.*

prve pesme moguće ustanoviti deiksu nem. *jenseits*²¹ a u drugoj nem. *einmal*²². Uz to, čitava konstrukcija nem. *es war einmal*²³ predstavlja rekurencu u drugoj pesmi ponavljajući se u poslednja tri stiha.

Za kriterijum koherentnosti važni su pojmovi teme i reme te podela na pet tipova tematske progresije koje uvodi F. Deneš. I ovde bi trebalo uzeti u obzir da je sintaktička struktura razbijena i atipična, pa je teško govoriti o linearnosti, ali je ipak na semantičkom nivou donekle moguće utvrditi *progresiju s izvedenim temama* (nem. *Progression mit abgeleiteten Themen*), koju Dubova i Palova (Dubová&Pallová,2006:p.14) objašnjavaju postojanjem hiperteme iz koje se kao potpojmovi izvode teme a iz njih reme. Primer za ovu tematsku progresiju može se naći u *ZERBROCHENER TEXTKOERPER* u kojoj se u trećem stihu pominju nem. *zugriffsmodifikatorren*²⁴, a u šestom njihova najčešća podela na *public protected private*.

Kod Sulikovskog sama specifičnost književnog teksta utiče na prirodu kohezije i koherentnosti, pa on ističe da se kohezija u književnom tekstu zasniva na strukturi teksta koja sada zavisi od „poetike autora, žanra i epohe” a ne „gramatike”, kao i da se književni tekstovi mogu „odreći interpunkcije, fleksije rečeničnih članova, standardizovane strukture rečenice ili tipičnog pravopisa”, što je slučaj i u *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* i u *ZERBROCHENER TEXTKOERPER* (Sulikowski, 2015:p.2). Već sami naslovi odstupaju od standardnog pravopisa, što u upotrebi velikog slova (početak rečenice i imenice u nemačkom jeziku), što u grafemi [Ö] koja je zamenjena grafemama [OE]. Kod koherentnosti Sulikowski se poziva na de Bugranda i Dreslera:

‘Die bloße Aneinanderreihung von Ereignissen und Situationen in einem Text aktiviert Operationen, welche Kohärenzrelationen erzeugen oder ins Bewußtsein zurückrufen’ (de Beaugrande/Dressler, 1981 cit. prema Sulikowski, 2015:p.2).²⁵

čime i kod književnih tekstova ukazuje na mogućnost da se već samim ulančavanjem elemenata, poput događaja i situacija u tekstu postiže dovoljno da bi se aktivirali procesi koji upućuju na koherentnost.

²¹ Srp. *s one/druge strane*.

²² Srp. *jednom*.

²³ Srp. *bio jednom*.

²⁴ Srp. *pristupni modifikatori*.

²⁵ Srp. *Samo ulančavanje događaja i situacija u tekstu aktivira operacije, koje stvaraju ili osveščuju koherentne veze*.

očekuje i zavisi od same situacije (Marx&Schwarz-Friesel, 2018:p.148–149). Samim tim, ako se u obzir uzme i da recipijent, u ovom slučaju čitalac književnih dela, ima svest o tome koja je vrsta tekstova u pitanju, a to važi i za primere koje su navele autorke i za primere koji su tema ovog rada, onda se može reći da su oba ova kriterijuma ispunjena: intencionalnost u okviru recepcije, prihvatljivost²⁷ u okviru kontekstualizacije tekstova kao umetničke tvorevine.

Situativnost i informativnost

Situativnost, kao što i sama reč kaže, zavisi od situacije kojoj je tekst namenjen ili u koju je tekst smešten. Književni tekstovi svakako zavise od vremena čak i mesta na kom su nastali i to može uticati na njihovu recepciju. Jedan značajan signal za situativno smeštanje pesama *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* i *ZERBROCHENER TEXTKOERPER* može se naći u samom naslovu zbirke *protokolle der gegenwart*, čime se one određuju vremenski (donekle i mesno u npr. sadašnje društvo).

Informativnost ovih tekstova biće detaljnije obrađena u okviru same analize i primene modela KP, ali bi se ovde trebalo podsetiti toga da je ovaj kriterijum nešto čime se književnim tekstovima i autor i čitalac često poigravaju (Marx&Schwarz-Friesel, 2018:p.149), pa može uslediti na više nivoa, ne samo semantički, već i vizuelno i auditivno.

Intertekstualnost

Parametar intertekstualnosti od velikog je značaja za književne tekstove. U pesmama *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* i *ZERBROCHENER TEXTKOERPER* intertekstualnost se može ustanoviti na dva nivoa: 1) intertekstualna povezanost s drugim tekstovima koji pripadaju širem diskursu o ženi i izlaze iz okvira autorkine poezije i 2) međusobna intertekstualna povezanost između ove dve pesme.

U pesmi *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* nalazi se nekoliko tačaka intertekstualne povezanosti s drugim tekstovima ili čak oblastima. Prvi primer može se videti u sintagmi nem. *vernunftsprogramm der aufklärung*²⁸ koja upućuje na epohu prosvetiteljstva. Sledeću dodirnu tačku predstavljaju ženska imena, najvećim delom

²⁷ Prihvatljivost kao kriterijum jedan je od primera gde se može uočiti preplitanje s ranije pomenutom teorijom o čitljivosti teksta.

²⁸ Srp. *program razuma prosvetiteljstva*.

iz grčke mitologije *kassandra*²⁹, *judith*³⁰, *nike*³¹, *medea*³², *medusa*³³, *hydra*³⁴, a svako od njih našlo je svoje mesto u diskursu o ženi i to ne samo u različitim oblastima umetnosti, već i u pop kulturi. S oblašću muzike prvu pesmu povezuje *da capo* koji označava da je određeni deo potrebno ponoviti ispočetka. U kontekstu ove pesme stoji u konstrukciji *inversion da capo*³⁵ i može se odnositi na prethodno nem. *verzeiht die gesellschaft frauen nichts*³⁶. Ovakva rečenična struktura u prevodu na srpski jasno upućuje na to da se radi o „inverziji ispočetka” dok bi u originalnoj verziji red reči morao biti promenjen da bi inverzija, a samim tim i data semantika, bila postignuta: nem. *nichts verzeiht die gesellschaft frauen*³⁷. Pored toga, ovom igrom reči produbljuje se i tematika povezana s mitom o Kasandri.

U ZERBROCHENER TEXTKOERPER može se naići na nesvakidašnju intertekstualnu povezanost s oblašću koja nije bliska književnosti – programskim jezicima. Primer nem. *zugriffsmodifikatoren*³⁸ upućuje na sredstva kojima se određuju nivoi pristupa. Najčešće se dele na *public*, *protected* i *private*, mada podela zavisi od programskog jezika. Evidentna je i intertekstualna povezanost s bajkama u nem. *es war einmal*³⁹ i sa diskursom o ženi u širem smislu u sintagmi *parler femme*⁴⁰, koja ima značajno mesto u feminističkoj književnosti.

²⁹ Srp. *Kassandra*. Kasandra je bila ćerka kralja Prijama, koja od boga Apolona dobija vidovnjački dar, ali je on, nakon što ga je odbila, proklinje da niko ne veruje njenim predviđanjima (Tauber, 2008:p.382). Jedno od najpoznatijih dela s ovom tematikom jeste *Kassandra* autorke Kriste Volf.

³⁰ Srp. *Judit*. Judit potiče iz biblijske priče i predstavlja ženu koja je obezglavila vojskovođu Holoferna i time spasila Izrael (Metzler, 2012:p.222).

³¹ Srp. *Nika*. Nika je danas najpoznatija u kontekstu skulpture *Nika sa Samotrake*, koja predstavlja Niku, boginju pobede.

³² Srp. *Medeja*. Mit o Medeji povezan je s mitom o Argonautima, a u književnosti se povezuje s motivom čedomorstva, nestabilnim, upitnim i ugroženim (ženskim) identitetom (Corbineau-Hoffmann, 2008:p.418).

³³ Srp. *Meduza*. Meduza se može pronaći i pod imenom Gorgo, čija je glavna osobina da zastrašuje. U Homerovoj *Ilijadi* predstavljena je kao „čudovište” (Mergenthaler, 2008:p.297).

³⁴ Srp. *Hidra*. Hidra je povezana s mitom o Herkulesu. Jedan od dvanaest nemogućih zadataka koje je Herkules trebalo da reši bio je da ubije Hidru, stvorenje sa zmijskim telom i mnogo zmijskih glava (Bezner, 2008:p.326).

³⁵ Srp. *inverzija da capo*.

³⁶ Srp. *zar ne oprašta društvo ženama ništa*.

³⁷ Srp. *ništa ne oprašta društvo ženama*.

³⁸ Srp. *pristupni modifikatori*.

³⁹ Srp. *bio jednom*.

⁴⁰ Koncept *parler femme* potiče od autorke L. Irigarej (L. Irigaray), u engleskom jeziku naišao je na mnoge prevode, a jedan od opšteprihvaćenih potiče od Kruse (1991:p. 453), koja ga razume kao eng. *feminized language*. Ona se u *Luce Irigaray's Parler Femme and American Metaphysic* osvrće na sam

I same pesme međusobno su intertekstualno povezane. Pored tematike „ženskog” koju obrađuju, osnova nem. *weiblich* javlja se u oba teksta, u prvom kao imenica *das weibliche*⁴¹, u drugom kao pridev u sintagmi nem. *weibliches Fehlverhalten*⁴². I imenice nem. *angst*⁴³ i *Fragestellung*⁴⁴ javljaju se u oba teksta i uokviruju ono što bi se moglo razumeti kao „žensko”. Takođe, i između elemenata *Kassandra* i *parler femme* mogla bi se ustanoviti povezanost. *Kassandra* je mitski lik, ali je u današnjoj književnosti dobila izuzetan značaj zahvaljujući autorki K. Volf (Ch. Wolf) i njenoj istoimenoj pripovetki (1983), koja predstavlja jedan od najvažnijih stupnjeva u razvoju feminističke književnosti na teritoriji tadašnje DDR, zbog čega i potpada pod koncept *parler femme*.

Intertekstualnost se pominje i kod *čitljivosti*, i to kao jedna od *osobina čitljivosti* koju navode Hausendorf et al. (Hausendorf et al., 2017), a kod književnih tekstova, pogotovo prilikom analize korpusa, moglo bi se reći da dobija i primat u odnosu na ostale parametre tekstualnosti, jer se sadržinskom povezanošću mogu premostiti eventualni „strukturni nedostaci” i uputiti na koherentnu povezanost teksta.

2.3. Segmentacija

Pre praktičnog dela potrebno je utvrditi da li se pomenuti tekstovi mogu podeliti na manje celine i da se ovoj problematici pristupi na više nivoa. U oba slučaja radi se o lirskim tekstovima koji se sastoje od po jedne strofe, s tim da se *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* sastoji od deset stihova, a *ZERBROCHENER TEXTKOERPER* od trinaest. Ni u jednoj od navedenih pesama ne može se ustanoviti rima ni pravilna metrička stopa, ali se ne može isključiti postojanje određene ritmičnosti. U obe pesme prisutno je tzv. opkoračenje koje predstavlja nepoklapanje kraja stiha s krajem određene smisaone celine. I upravo zbog ove pojave može se govoriti o svojevrsnoj segmentizaciji.

Kod lirskih tekstova s ovakvom formom teško je ustanoviti jasne granice između pojedinačnih segmenata, a za to postoji nekoliko razloga. Izostajanje rime i metričke stope onemogućava konkretizaciju bilo kakve akustičke šeme. Pored toga, postoje i lingvistički aspekti na koje se treba osvrnuti. Na pravopisnom nivou izostaje: 1) upotreba velikog slova, koja u nemačkom jeziku pored početka rečenice signalizira i imenicu; 2) interpunkcija, koja takođe igra ulogu u razgraničavanju dve rečenice ili koncept i problematiku njene filozofije u okviru feminizma, ali i na višestruku mogućnost prevoda i interpretacije.

⁴¹ Srp. *žensko*.

⁴² Srp. *žensko neprimereno ponašanje*.

⁴³ Srp. *strah*.

⁴⁴ Srp. *postavljanje pitanja*.

dve iskazne jedinice; 3) u samom naslovu *ZERBROCHENER TEXTKOEPPER* se umesto grafeme [Ö] upotrebljavaju grafeme [OE], što se ne može nužno okarakterisati kao odstupanje od pravopisa, već pre kao neuobičajena forma koja se koristi ukoliko dijakritički znak (najčešće) iz tehničkih razloga nije dostupan.

Posmatrano iz perspektive sintakse, ovakve tekstualne forme teško je podeliti na pojedinačne rečenice ili iskaze. Treba napomenuti da su i sami termini rečenica i iskaz nedovoljno razjašnjeni u sintaksi te da ni danas ne postoji konsenzus o njihovoj jedinstvenoj definiciji. Ukoliko se kao preduslov uzme postojanje glagola u ličnom glagolskom obliku, veliki broj struktura koje čine ove tekstove ostao bi neklasifikovan. Diršajd i Šnajder (Dürscheid&Schneider, 2015) detaljno se bave problematikom diferencijacije rečenice i iskaza i ukazuju i na važnost postojanja različitih terminologija u različitim jezicima, npr. franc. *phrase–proposition* i eng. *sentence–clause*. Uzevši u obzir to da ova problematika umnogome prevazilazi okvire ovog rada, segmentizacija ovih tekstova za polaznu tačku neće uzeti odnos rečenica–iskaz, već „rešenje” koje nude i sami autori, a to je *šema*:

‘Aufgrund der Allgemeinheit seines Begriffs eignet sich das Schema als basale syntaktische Analyseeinheit für alle sprachlichen Modalitäten, d. h. sowohl für die geschriebene als für die gesprochene Sprache (inklusive redebegleitender Gesten) und für die Gebärdensprache. In allen diesen Erscheinungsformen von Sprache betont der Ausdruck *Schema* einerseits die Zeichenhaftigkeit/ Materialität der fraglichen Einheit und andererseits die Regelmäßigkeit ihrer Bildung (im Sinne musterhafter Verfestigung, engl. *entrenchment*)’ (Dürscheid&Schneider, 2015:p.185).⁴⁵

Kod tekstova s atipičnom formom ovakav pristup pogodan je iz dva razloga: prvo, jer je, kako Diršajd i Šnajder naglašavaju (Dürscheid&Schneider, 2015:p.185), pojam šeme nezavisan od bilo koje „škole” i drugo, jer se kod ovakvih tekstova gde sama forma ne nudi mnogo u pogledu strukturalne podele može posmatrati postoji li kakva pravilnost, ponavljanje odnosno šablon (nem. *Muster*). Jedinice koje čine šablon nazvaćemo *tekstemima*⁴⁶ i oni će predstavljati pojedinačne elemente koji će biti analizirani u sledećem poglavlju. Ilustrovano bi segmentizacija na teksteme izgledala ovako:

⁴⁵ Spr. *Na osnovu univerzalnosti pojma, šema je pogodna kao osnovna jedinica sintaksičke analize za sve jezičke modalitete: i za pisani i za govorni jezik (uključujući i gestiku koja prati govor), te za znakovni jezik. U svim ovim varijantama jezika izraz šema naglašava s jedne strane znakovnost/materijalnost upitne jedinice, a s druge strane pravilnost u njenoj formi (u smislu šablonske ukorenjenosti, engl. entrenchment).*

⁴⁶ Termin *tekstem* predstavlja apstraktnu teorijsku jedinicu teksta, analogno fonemu i morfemu (Bußmann, 1990:p. 777). Trebalo bi ga razlikovati od termina *tekstema*.

kojim se započinje novi sled informacija, čiji se kraj poklapa s krajem tog stiha. Isti princip može se videti do kraja pesme: rematizacija započinje s nem. *auslöschung*⁵⁰, koja se zatim tematizuje uvođenjem nem. *kassandra sag: verzeiht die gesellschaft frauen nichts*⁵¹ i završava se s inversion da capo. Isto tako, rematizovan je i nem. *bewertungsmechanismus*⁵², a ta se sekvenca završava s nem. *möglicherweise die struktur der machtverhältnisse*⁵³, nakon kojeg se uvodi novi sadržaj nem. *systematisieren datieren nummerieren*⁵⁴ koji se takođe dopunjuje odgovorom na hipotetičko šta/koga: nem. *judith nike medea medusa hydra*⁵⁵. Na ovaj način može se videti da se tekstumi povezuju u svojevrsne tematske okvire, među kojima i u kojima se ostvaruje odnos tema–rema. Numerisano bi to izgledalo ovako:

1. JENSEIT'S SYMBOLISCHER ORDNUNG der begriffe das arrangement der machverhältnisse die lust böse zu sein die andere angst |
2. sag körpersprache der fürcht der anderen | nenn es vernunftskritische syntax des weiblichen | angst wird uns eher verzeihen werden als wut |⁵⁶
3. faktotum | fragestellung von rolle | funktion | vernunftsprogramm der aufklärung |
4. auslöschung | kassandra sag: verzeiht die gesellschaft frauen nichts | inversion da capo | 5. bewertungsmechanismus | macht oder utopisches subjektkonzept | möglicherweise die struktur der machverhältnisse |
6. systematisieren datieren nummerieren
judith nika medea medusa hydra |

1. S DRUGE STRANE SIMBOLIČNOG REDA pojmova aranžman odnosa moći volja da se bude zao drugi strah |
2. reci govor tela straha drugih | nazovi ga razumno-kritična sintaksa ženskog | strah će nam pre oprostiti nego bes |
3. faktotum | pitanje uloge | funkcija | program razuma prosvetiteljstva |
4. istrebljenje | kassandra reci: zar ne oprašta društvo ženama ništa | inversion da capo | 5. mehanizam ocenjivanja | moć ili utopijski koncept subjekta | možda struktura odnosa moći |
6. sistematizovati datirati numerisati
judit nika medea medusa hidra |

Ovakvom podelom može se utvrditi i označiti početak i kraj pojedinačnih tematskih okvira, kojih je u navedenoj pesmi ukupno šest. U svakom od njih zatim je moguće utvrditi informacionu vrednost na osnovu kriterijuma *orijentacije* i *linearizacije*.

Orijentacija može biti početna i završna te zavisi od namere producenta (Tošović, 2005:p.1063). Umetnički tekstovi svakako podležu intenciji autora i recepciji čitaoca, pa se može diskutovati o tome u kojoj meri je orijentaciju uopšte moguće sa sigurnošću utvrditi. Za prvi tematski okvir moglo bi se reći da ima završnu orijentaciju, jer je već u prethodnom delu utvrđeno da se sve nakon nem. *JENSEIT'S SYMBOLISCHER ORDNUNG der begriffe*⁵⁷ zapravo može smatrati

⁵⁰ Srp. *istrebljenje*.

⁵¹ Srp. *kassandra reci: zar ne oprašta društvo ženama ništa*.

⁵² Srp. *mehanizam ocenjivanja*.

⁵³ Srp. *možda struktura odnosa moći*.

⁵⁴ Srp. *sistematizovati datirati numerisati*.

⁵⁵ Srp. *judit nika medea medusa hidra*.

⁵⁶ Mada se kod ovog *tematskog kompleksa* može postaviti pitanje, da li se njegov poslednji deo „angst wird uns eher verzeihen werden als wut“ može posmatrati i samostalno, trebalo bi uzeti u obzir vezu koja nastaje upravo na nivou *tema-rema* između elemenata *furcht* i *angst*, jer se na semantičkom nivou radi o sinonimima.

⁵⁷ Ne treba u potpunosti isključiti mogućnost da *orijentacija* može biti početna ako se postavi pitanje *gde*, ali se s obzirom na prethodno diskutovanu *tematizaciju* samog naslova koja počinje s početkom

odgovorom na pitanje *šta*, a to znači da se ključna informacija nalazi na samom kraju. U drugom tematskom okviru postoje rečenice u sintaksičkom smislu, pa se za segment nem. *sag körpersprache der fürcht der anderen*⁵⁸ može reći da ima završnu orijentaciju isto kao i nem. *nenn es verunfiskritische syntax des weiblichen*⁵⁹, dok poslednji nem. *angst wird uns eher verzeihen werden als wut*⁶⁰ ima početnu orijentaciju, kada se u obzir uzme značenje termina *factotum*, a sve što sledi može se smatrati potpojmovima koje on obuhvata. Ovaj princip može se primeniti i kod četvrtog i petog, jer se nem. *auslöschung* i nem. *bewertungsmechanismus* takođe mogu smatrati natpojmovima u koje spadaju elementi koji ih konkretizuju u kontekstu ovog teksta, kao tematizacija istrebljenja i uništenja kod Kasandre. Šesti okvir nasuprot njima ima završnu orijentaciju, ako se i na njega primeni provera pitanjem *šta*. Za potrebe ovog rada orijentacija je posmatrana u tematskim okvirima koji se dele na manje već utvrđene teksteme koje su u međusobnom odnosu, ali bi trebalo napomenuti da se s obzirom na prirodu samog teksta i kod svakog pojedinačnog tekstema, čak i kod onih koji se sastoje iz samo jednog elementa (reči), načelno može utvrditi orijentacija. Tošović (2005:p.1064) kod eliptičnih rečenica, npr. *Požar! Napred!* govori o preklapanju početne i završne orijentacije, što se onda može primeniti i kod primera nem. *factotum* ili nem. *funktion*⁶¹.

Linearizacija može biti inicijalna, medijalna i finalna, s tim da su inicijalna i finalna „emfatične pozicije”. Ovo dolazi do izražaja u poeziji, gde pojedinačne reči koje imaju „posebno poetsko opterećenje” najčešće zauzimaju mesto na samom kraju stiha. Pored ovih, osnovnih aspekata linearizacije Tošović takođe uzima u obzir i to da se kodirana i dekodirana perspektiva rečenice ne moraju nužno podudarati, odnosno da je recipijent u mogućnosti dati prednost onoj informaciji koja je za njega značajnija (Tošović, 2005:pp.1065–1066). Takvi slučajevi tipični su u svakodnevnoj komunikaciji, kao npr.:

1. *Petar* je kod kuće.
2. *Petar* je *kod kuće*.

Ovo su rečenice koje sadrže istu „količinu” informacija, s tim da je u prvom primeru akcenat stavljen na to *ko* je kod kuće, a u drugom na to *gde* se *Petar* nalazi. Ovakvi primeri svakako su i kontekstualno uslovljeni, jer se može pretpostaviti da

prvog stiha, prednost može dati gorenavedenoj završnoj orijentaciji, odnosno uvođenju novih informacija (rema) nakon naslova.

⁵⁸ Srp. *reci govor tela straha drugih*.

⁵⁹ Srp. *nazovi ga razumno-kritična sintaksa ženskog*.

⁶⁰ Srp. *strah će nam pre oprostiti nego bes*.

⁶¹ Srp. *funkcija*.

davanje prednosti jednoj informaciji u odnosu na drugu zavisi i od toga šta je od informacija ponuđeno pre toga. Kada je reč o umetničkim tekstovima, naročito poeziji koja je manjeg obima u odnosu na epiku ili dramu, autorova intencija i čitačeva recepcija ne moraju se podudarati. U principu se može reći da su umetnička dela u konstantnom procesu „novog rađanja” jer se recipijentu njegovo lično razumevanje ne može osporiti⁶². Ako se za primer uzme recitovanje i izgovaranje poezije, retorički posmatrano jedna izgovorena varijanta teksta predstavlja jednu pojedinačnu recepciju, jedno pojedinačno razumevanje koje se ostvaruje određenim akcentovanjem, dikcijom itd., a njime se nikako ne isključuje postojanje nekog drugog. Uz to, recepciji potencijalno podleže i prevod tekstova. Prilikom prevođenja treba uzeti u obzir i prirodu početnog i ciljnog jezika, a da se pritom ne izgubi iz vida umetnička vrednost teksta. Kada se sagleda podela ovog teksta na šest tematskih okvira, te odnos tema–rema u njima, koji se ostvaruje i kroz prethodno ustanovljenu orijentaciju, za linearizaciju originalnog teksta može se reći sledeće: u prvom i drugom tematskom okviru (i prva dva pojedinačna tekstema u drugom) linearizacija bi bila finalna, a to se poklapa i s njihovom završnom orijentacijom. Poslednji tekstem drugog, treći, četvrti i peti shodno početnoj orijentaciji imaju i inicijalnu linearizaciju, a u šestom je ona ponovo finalna. U četvrtom okviru pažnju privlači i tekstem nem. *kassandra sag: verzeiht die gesellschaft frauen nichts*⁶³, kod kog se ističe problematika prevoda. U originalnom tekstu se, sudeći na osnovu reda reči, radi o upitnoj rečenici. Na to upućuje i *inversion da capo*, jer se u nemačkom jeziku jedna vrsta upitnih rečenica zapravo gradi inverzijom, odnosno premeštanjem glagola s drugog na prvo mesto. Međutim, *inversion da capo* otvara još jedan sloj značenja. S obzirom na to da se radi o *inverziji od početka* postoji i mogućnost da se nem. *nichts*⁶⁴ premesti na početnu poziciju, što bi glasilo ovako: nem. *kassandra sag: nichts verzeiht die gesellschaft frauen*⁶⁵, onda bi se ova rečenica tumačila kao iskazna. Na ovaj način se može reći da i autorka u samom tekstu skreće pažnju na to da linearizacija u kodiranju i dekodiranju jeste podložna promeni.

Kad je reč o informacijama i načinu na koji su one tematizovane i rematizovane u tekstu *ZERBROCHENER TEXTKOERPER*, i ovde će biti reči o tematskim okvirima. Za početak treba reći da je sam naslov rematizovan, ali da on postaje tema onog momenta kada se na njega nadovezuju novi sadržaji: nem. *weibliches*

⁶² Ovo se takođe nadovezuje na Hausendorf et al. (Hausendorf et al., 2017) odnosno „momenat lektire”.

⁶³ Srp. *kasandra reci: zar ne oprašta društvo ženama ništa*.

⁶⁴ Srp. *ništa*.

⁶⁵ Srp. *kasandra reci: ništa ne oprašta društvo ženama*.

*fehlverhalten*⁶⁶ i *parler femme*. Za njima se uvode novi sadržaji među kojima su takođe odnos tema–rema i to nem. *perspective von codierungen*⁶⁷ i nem. *eine reihe objektorientierter übereinstimmungen der zugriffsmo-difikatoren*⁶⁸. Zatim započinje nova rematizacija s tekstom nem. *was sagt es aus dass angst zur natur der frau gehören soll*⁶⁹, a ona postaje tema u odnosu na novu remu u tom okviru nem. *mut zur natur des mannes*⁷⁰. Informacije se ovako uvode do kraja pesme, s tim da se u svakom tematskom okviru smenjuju procesi rematizacije i tematizacije, tako da je nova informacija u odnosu na prethodnu uvek rematizovana, a u odnosu na sledeću tematizovana. Ovako se može ustanoviti šest tematskih okvira:

1. ZERBROCHENER TEXTKOERPER | weibliches fehlverhalten |
parler femme | 2. perspective von codierungen | eine reihe
objektorientierter übereinstimmungen der zugriffsmo-difikatoren |
3. was sagt es aus dass angst zur natur der frau gehören soll |
mut zur natur des mannes | 4. schlüsselwortparameter |
primitive datentypen versus kontrollstrukturen | public protected private |
5. was liegt zwischen frage und fragestellung aufgrund hormoneller konstitutionen |
die trophäe auf den hörnern | den angestammten platz verlieren | das
geburtsrecht des krönchen in den slip gerutscht | 6. die ständige
wiederholung der wiederholung der |
es war einmal zuschreibungen auslöschen |
es war einmal deine angst gegen meine |
es war einmal ein an seinem geschlecht leckender hund |

1. RAZBIJENO TELO TEKSTA | žensko neprimereno ponašanje |
parler femme | 2. perspektiva kodiranja | (jedan) red
na objekat orijentisanih preklapanja pristupnih modifikatora |
3. šta kaže osim da strah treba da pripada prirodi žene |
hrabrost prirodi muškarca | 4. parameter ključnih reči |
primitivni tipovi datoteka versus kontrolne strukture | public protected private |
5. šta leži između pitanja i postavljanja pitanja na osnovu hormonskih konstitucija |
trofej na rogovima | izgubiti nasledno mesto |
pravo po rođenju krunice skliznulo u gaćice | 6. stalno
ponavljanje ponavljanja |
bilo jednom brisanje pripisanih vrednosti |
bio jednom tvoj strah protiv mog |
bio jednom pas koji liže svoj ud |

Pod „novom informacijom” ili „novim sadržajem” kao i u prethodnoj pesmi podrazumeva se i svaki pojedinačni tekstem i njegova rematizacija i tematizacija u jednom tematskog okviru, ali i svaki tematski okvir zasebno. To znači da se i među njima ostvaruje odnos tema–rema, kao u slučaju drugog i četvrtog okvira (drugi u odnosu na četvrti predstavlja temu).

Kod orijentacije se u odnosu na podelu na početnu i završnu za navedenih šest okvira može ustanoviti sledeće: kod prvog je u pitanju završna orijentacija, kada se u obzir uzme da *parler femme* predstavlja poslednji tekstem koji obuhvata i prethodna dva. *Parler femme* može se razumeti kao natpojam, jer je reč o „ženskom jeziku/ pisanju” i njegovim karakteristikama u odnosu na feminističku književnost. Drugi okvir ima početnu orijentaciju, jer se nem. *eine reihe objektorientierter übereinstimmungen der zugriffsmo-difikatoren* može smatrati „dopunom” ili dodatnim objašnjenjem za nem. *perspective von codierungen*. Kod trećeg je orijentacija završna, a to se vidi na osnovu izostavljene interpunkcije koja bi u pravopisno ispravnoj rečenici stajala ispred zavisne rečenice s nem. veznikom *dass*⁷¹. *Zapeta bi u tom slučaju odvajala da-rečenicu koja*

⁶⁶ Srp. žensko neprimereno ponašanje.

⁶⁷ Srp. perspektiva kodiranja.

⁶⁸ Srp. (jedan) red na objekat orijentisanih preklapanja modifikatora pristupa.

⁶⁹ Srp. šta kaže osim da strah treba da pripada prirodi žene.

⁷⁰ Srp. hrabrost prirodi muškarca.

⁷¹ Srp. da.

nosi i glavnu informaciju u tom okviru. I u četvrtom, petom i šestom orijentacija je završna. Tekstom *public protected private* uvodi ključnu informaciju za četvrti okvir, dok peti počinje pitanjem čiji su odgovori u tekstemima koji slede. U poslednjem, šestom tematskom okviru, sadržajem su najviše opterećeni tekstemi koji počinju nem. *es war einmal*⁷², pa je i njegova orijentacija završna.

Kod prethodnog teksta *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* ustanovljeno je preklapanje aspekata orijentacije i linearizacije. Ovakav rezultat nije neočekivan, jer se i jedan i drugi aspekt u suštini mogu podeliti na početni, odnosno inicijalni i završni, odnosno finalni. Tošović (2005) kod linearizacije govori i o medijalnoj, ali samo u slučaju složenijih iskaza. Ova pozicija, međutim, nije naglašena i nema „opštejezičku univerzalnost” (Tošović, 2005:p.1065). Pored toga, orijentacija utiče na linearizaciju u tom smislu da se usmeravanjem fokusa na određenu informaciju na početku ili kraju iskaza utiče i na red reči, u onoj meri u kojoj to sintaksa dozvoljava. Kod tekstova koji imaju umetničku vrednost svakako se ne može izostaviti mogućnost odstupanja od određenih pravila. Neki od najupečatljivijih primera za ovo mogu se naći u već pomenutoj poeziji dadaizma, gde se obesmišljavanje ne svodi samo na sintaksički nivo već ide čak do nivoa reči ili morfeme, tako da smisao nema nikakvu vrednost. U usmenoj reprodukciji ovakve poezije ipak se može naići na pokušaj „smislene” segmentacije pa i orijentacije i linearizacije, a to se može videti u dikciji, kao kod pesme *KARAWANE* autora Huga Bala (Hugo Ball):

KARAWANE

jolifanto bambla ô falli bambla

grossiga m'pfa habla horem

égiga goramen

higo bloiko russula huju

hollaka hollala

anlogo bung

blago bung

blago bung

bossô fataka

ü üü ü

schampa wulla wussa ólobo

hej tatta gôrem

eschige zunbada

wulubu ssubudu uluw ssubudu

tumba ba- umf

kusagauma

ba - umf

2) *informaciona subperspektiva*: predstavlja podjelu na staru (temu) i novu (remu) informaciju u rečenici između koje stoji vertikalna linija |. Informativna i poziciona subperspektiva nekad se ne poklapaju, tako da informativna tema može zauzeti bilo koje mesto u rečenici:

Učenik (A) | čita (a) knjigu (B). A|aB [Učenik (A)] je informativna tema

Učenik (A) čita (a) | knjigu (B). Aa|B [Učenik (A) čita (a)] je informativna tema

ili potpuno obrnuto: [Učenik (A)] je informativna tema, odnosno [Učenik (A) čita (a)] je informativna tema.

3) *orijentaciona subperspektiva*: uzima u obzir ono što je u komunikativnom fokusu (označeno kurzivom). Svaka rečenica može imati onoliko komunikativnog fokusa koliko ima elemenata, ali se u govoru aktualizuje samo jedan:

Učenik čita knjigu. (komunikativni fokus je na elementu *Učenik*)

Učenik *čita* knjigu. (komunikativni fokus je na elementu *čita*)

Učenik čita *knjigu*. (komunikativni fokus je na elementu *knjigu*)

Postavlja se pitanje u kojoj meri bi aspekti komunikativne subperspektivizacije bili od koristi za razumevanje pesama *JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG* i *ZERBROCHENER TEXTKOERPER*. Ukoliko se one još jednom sagledaju u celosti, uključujući u to i podjelu na teksteme i njihovo grupisanje u tematske okvire, u principu se može doći do zaključka da subperspektivizacija ne igra ključnu ulogu:

1. JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG der begriffe das arrangement der machverhältnisse die lust böse zu sein die andere angst |
 2. sag körpersprache der fürcht der anderen | nenn es vernunftskritische syntax des weiblichen | angst wird uns eher verzeihen werden als wut |
 3.faktotum | fragestellung von rolle | funktion | vernunftprogramm der aufklärung |
 4. auslöschung | kassandra sag: verzeiht die gesellschaft frauen nichts |
 inversion da capo | 5. bewertungsmechanismus | macht oder utopisches subjektkonzept | möglicherweise die struktur der machverhältnisse |
 6. systematisieren datieren nummerieren
 judith nika medea medusa hydra |

1. ZERBROCHENER TEXTKOERPER | weibliches fchlverhalten |
 parler femme | 2. perspective von codierungen | eine reihe objektorientierter übereinstimmungen der zugriffsmodifikatoren |
 3. was sagt es aus dass angst zur natur der frau gehören soll |
 mut zur natur des mannes | 4. schlüsselwortparametar |
 primitive datentypen versus kontrollstrukturen | public protected private |
 5. was liegt zwischen frage und fragestellung aufgrund hormoneller konstitutionen |
 die trophäe auf den hörnern | den angstamten platz verlieren | das geburtsrecht des krönchen in den slip gerutscht | 6. die ständige wiederholung der wiederholung der |
 es war einmal zuschreibungen auslöschen |
 es war einmal deine angst gegen meine |
 es war einmal ein an seinem geschlecht leckender hund |

1. S DRUGE STRANE SIMBOLICNOG REDA pojmova aranžman odnosa moći volja da se bude zao drugi strah |
 2. reci govor tela straha drugih | nazovi ga razumno-kritična sintaksa ženskog | strah će nam pre oprostiti nego bes |
 3. faktotum | pitanje uloge | funkcija | program razuma prosvetiteljsva |
 4. istrebljenje | kassandra reci: zar ne oprašta društvo ženama ništa |
 inverzija da capo | 5. mehanizam ocenjivanja | moć ili utopijski koncept subjekta | možda struktura odnosa moći |
 6. sistemizovati datirati numerisati
 judit nika medea medusa hidra |

1. RAZBIJENO TELO TEKSTA | žensko neprimereno ponašanje |
 parler femme | 2. perspektiva kodiranja | (jedan) red na objekat orijentisanih preklapanja pristupnih modifikatora |
 3. šta kaže osim da strah treba da pripada prirodi žene |
 hrabrost prirodi muškarca | 4. parametar ključnih reči |
 primitivni tipovi datoteka versus kontrolne strukture | public protected private |
 5. šta leži između pitanja i postavljanja pitanja na osnovu hormonskih konstitucija |
 trofeji na rogovima | izgubiti nasledno mesto |
 pravo po rođenju krunice skliznulo u gaćice | 6. stalno ponavljanje ponavljanja |
 bilo jednom brisanje pripisanih vrednosti |
 bio jednom tvoj strah protiv mog |
 bio jednom pas koji liže svoj ud |

Da bi subperspektivizacija mogla doprineti boljem razumevanju komunikativne vrednosti teksta, potrebno je da se analizirani segmenti dalje mogu podeliti do nedeljivih elemenata, a da se pritom ne naruši odnos tema—rema. Struktura ovih

tekstova, međutim, ne dozvoljava ovako dalje segmentisanje, jer se veliki broj najmanjih utvrđenih jedinica, tekstema, sastoji iz pojedinačnih leksema, sintagma, nabiranja i sl. Tako bi bilo besmisleno postavljati pitanje šta je tema, a šta rema u *parler femme*, nem. *schlüsselwortparameter*⁷⁴, *bewertungsmechanismus* ili *judith nike medea medusa hydra*. S druge strane, postoje i čitave rečenice koje čine mali procenat teksta, pa njihova subperspektivizacija ne bi dala veliki doprinos razumevanju. Jedan od primera koji se izdvaja jeste već razjašnjen tekstem: nem. *kassandra sag: verzeiht die gesellschaft frauen nichts* kod kog bi promena pozicije imala smisla i uticala na informativni sadržaj.

6. Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je da ustanovi da li je analizu KP uopšte moguće sprovesti kod ovako atipičnih tekstualnih formi, i ako jeste, doprinosi li to njihovoj komunikativnoj vrednosti. Za početak je bilo neophodno navedene dve pesme definisati kao tekstove na osnovu kriterijuma tekstualnosti. Kod parametara kohezija i koherentnost u tradicionalnom smislu dolazi do određenih odstupanja, kod intencionalnosti i prihvatljivosti morala se uzeti u obzir umetnička priroda tekstova, što znači da se ovi parametri ostvaruju na relaciji autor–recipijent i zavise od autorove intencije i recipijentove recepcije. Najdominantniju ulogu imala je intertekstualnost, koja se mogla ustanoviti ne samo između dva teksta već i transtekstualno, s različitim oblastima, poput programiranja, antike i drugih književnih dela (*Kassandra*). Pesme su nakon ovoga podeljene na manje segmente, teksteme, na koje je onda primenjen Tošovićev model KP.

Kao važan činilac prilikom analize ispostavila se činjenica da se kod KP radi o postupku koji je u teoriji primenjen na tradicionalno definisane rečenice. S obzirom na to da se analizirani tekstovi nisu dosledno mogli podeliti na rečenice kao manje elemente, KP je primenjena na teksteme i tematske okvire u koje se oni grupišu. Kod prvog aspekta - informacije, u obe pesme mogao se jasno ustanoviti odnos starog i novog (teme i reme), na osnovu čega su obe pesme podeljene na šest tematskih okvira. Ova podela omogućila je jasnije sagledavanje orijentacije i linearizacije odnosno uvođenje, lokalizovanje i fokusiranje novih i najbitnijih sadržaja u tekstemima. Ova dva aspekta pokazala su se kao međusobno povezana, jer je kod tematskih okvira s početnom orijentacijom linearizacija bila inicijalna, a kod onih sa završnom finalna. Postojali su i tekstemi kod kojih su oba slučaja bila moguća, što svedoči o važnosti individualne recepcije prilikom analize ovakvih

⁷⁴ Srp. *parametar ključnih reči*

tekstova. Sam prevod i odnos početni–ciljni jezik takođe su imali važnu ulogu, s obzirom na to da se KP može iskoristiti kao pomoćno sredstvo prilikom prevođenja ne samo onih tekstova čija je forma atipična već i onih čiji su početni i ciljni jezik udaljeni, npr. flektivni i aglutinativni ili korenski jezici.

Pored pojedinačnih rezultata, u širem smislu važnom se pokazuje i uopštena mogućnost primene ovakve analize na tekstove koji na prvi pogled ne ostavljaju puno materijala pogodnog za jasnu identifikaciju i kategorizaciju. Takođe, fenomen recepcije otvara mogućnost za mnoštvo individualizovanih pristupa ovoj problematici, u koju se mogu uključiti i neki kontekstualni i kulturološki parametri, pogotovo kada je reč o prevodu i njegovoj analizi.

Literatura

Primarna literatura

1. Gugić, S. (2019) *protokolle der gegenwart*. Berlin, Verlagshaus Berlin.

Sekundarna literatura

1. Ball, H. (1917) Karawane. U: Huelsenbeck, R. *Dada Almanach*. Berlin, Erich Reiss Verlag, p. 53.
2. Bußmann, H. (1990) *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart, Kröner.
3. Corbineau-Hoffmann, A. (2008) Medeia. U: Moog-Grünewald, M. (ed.) *Mythenrezeption: Die antike Mythologie in Literatur, Musik und Kunst von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Stuttgart; Weimar, Metzler, pp. 418–428.
4. Dubová, J., Pallová, M. (2006) *Einführung in die Textlingvistik: Materialien für das Fernstudium*. Rozvojových programů MŠMT ČR, Olomouc.
5. Dürscheid, C., Schneider, J. G. (2015) Satz – Äußerung – Schema. U: Felder, E.;
6. Gardt, A. (eds.) *Handbuch Sprache und Wissen*. Berlin, Germany; Boston, USA, de Gruyter, p. 167–194.
7. Hausendorf, H., Müller, M. (eds.) (2017) *Textkommunikation: Ein textlinguistischer Neuansatz zur Theorie und Empirie der Kommunikation mit und durch Schrift*. Berlin, Walter de Gruyter.
8. Klabunde, R. (2018) Pragmatik – sprachliches Schließen und Handeln. U: Dipper, S., Klabunde, R., Mihatsch, W. (eds.) *Linguistik: Eine Einführung (nicht nur) für Germanisten, Romanisten und Anglisten*. Springer, Berlin, pp. 127–143.
9. Kluge, F. (1989) *Etymologisches Wörterbuch*. 22. Auflage. Berlin, New York, De Gruyter.

10. Kruse, F. E. (1991) Luce Irigaray's „Purle Femme” and American Metaphysics. U: Transactions of the Charles S. Peirce Society, Vol. 27, 4, pp. 451-464. Indiana University Press.
11. Marx, K., Schwarz-Friesel, M. (2018) Textlinguistik – was macht einen Text aus? U: Dipper, S., Klabunde, R., Mihatsch, W. (eds.) *Linguistik: Eine Einführung (nicht nur) für Germanisten, Romanisten und Anglisten*. Springer, Berlin, pp. 145–153.
12. Mergenthaler, V. (2008) Gorgo. U: Moog-Grünewald, M. (ed.): *Mythenrezeption: Die antike Mythologie in Literatur, Musik und Kunst von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Stuttgart, Weimar, Metzler, pp. 297–302.
13. Sulikowski, P. T. (2015) Textualitätskriterien eines literarischen Textes und die Intertextualität. U: Lipczuk, R., Nerlicki, K., Lisiecka-Czop, M. (eds.) *Sprache und Meer/und mehr: linguistische Studien und Anwendungsfelder*. Hamburg, Verlag Dr. Kovac, pp. 323–342.
14. Tauber, C. (2008) Cassandra. U: Moog-Grünewald, M. (ed.): *Mythenrezeption: Die antike Mythologie in Literatur, Musik und Kunst von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Stuttgart, Weimar, Metzler, pp. 382–385.
15. Tošović, B. (2005) Komunikativna perspektiva proste rečenice. U: Ivić, M. (ed.) *Prilozi gramatici srpskoga jezika: Sintaksa savremenog srpskog jezika – prosta rečenica*, Beograd, Matica srpska, pp. 1061–1107.

Jovana N. Randelović
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
Department of German Studies

COMMUNICATIVE PERSPEKTIVISATION IN S. GUGIĆ'S POEMS JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG AND ZERBROCHENER TEXRKOERPER

Sandra Gugić's protokolle der gegenwart manages to capture and uncover the true zeitgeist of the present society. In her aim to select, compile, and create all-encompassing discourses, she utilises not only wordplay but also transcends language barriers and the concept of meaning itself. The aim of this paper is to apply a solely syntactical procedure, the so-called communicative perspectivisation, on two of her poems, JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG and ZERBROCHENER TEXRKOERPER, which would allow for a better understanding of the structural composition of her work and give an insight into the possible ways of constructing communicative foundation in texts with atypical form. To begin, the paper concentrates on defining the two poems as texts by using standards of textuality. Fol-

lowing from that, the now-defined texts are divided into smaller sections, called 'textems', which build bigger constructions, frameworks based around particular themes. Finally, the tripartite model of communicative perspectivisation described by Tošović (2005) is being applied, and the results can be summarised as follows: information, the first aspect of the communicative perspectivisation, was based around the theme/rheme; orientation and linearisation, the second and third aspect, were interlinked, so that the frameworks with opening orientation have initial linearisation and the ones with closing orientation correspond to the ones with final linearisation.

► **Key words:** female discourse, communicative perspectivisation, text, textem, JENSEITS SYMBOLISCHER ORDNUNG; ZERBROCHENER TEXRKOERPER.